

ЗТА

...иң, шықарының, механизаторлардың ажил теледиринде дугалында дүрген медаллар, алар черлер белеткетимиздиң, кыштыгырлар, позунар астын-маан.

«Тикилегинчи» болгаш «Шам-Балыгыны» тарамжалары дүжүт кылаарында баштагы күннөр-демке бедек тем-биле оюулар дүзүп дүзүп өңөс сөлгү белет-тердери тынчылчылыг чорудуп турар. Олар партиянык эл-беглект XVII съездиндеге ба-леткел үезин курунө тараа дүжүмүздүзүңиз планнык оонал-дараларың, социалисттик ху-зүзгелериниң күсүлсөдөм-биле демдөүгөз сорулганы салган. Да сорулганы ботандырып олоруңуң бугу барымдаала-ры оларда бар.

Рейд бригадасының кеймгү-тери: В. САЛЧАК — «Тикел-лө» совхозтуң механизатору, аяла АССР-ниң Дээдэ Совети-ниң депутаты; В. БУРҮӨ — Шамбалыга совхозте механи-

куссар деп талазы-биле улус де-путаттарының Чөөн-Хемчик база Тенды районнар Совет-териниң куускомонарының кы-лып турар ажилының дуга-лында атырыгың база ул ху-ралга чүтүлгөшкөн.

СЭПК ТК-ның болгаш ССРЗ-ниң Министрлер Чөвү-лектин доктарларының куус-дар талазы-биле улс район-намын совет органының чам-дык ажилдары кылып турар деп, хуралга демдөүгөз. Ээртир сукуунарың садарып кайы-даа районнуң чүрткүч-лүк черлеринде чүрүмчүткөн, улус депутаттарының чер-вер Советтериниң куускомона-ры чамында, бугурулгелер-де, албан черлеринде болгаш организацияларда аргалаш-кынга болгаш алкогольмизге үдүр комиссиялары тургус-кун.

Ажил-айгуу удурутчулары-ның база хей-никти организа-цияларының киржилгези-биле күш-ажылды чүрүмчүтте-тер хураалдык ээртирген ба-гаш ул доктарларын, ССРЗ-ниң база РСФСР-ниң Дээдэ Советтериниң Президиуму-намың Чарлыктарын таныш-тырган, ол ышакш арга-лаашкыны болгаш алгого-лизмни уузуулар талазы-биле аргалары болгаш методтары

ийоннарны кайызында-да бар деп, хураалдык киржилгелери айтканын. Аргалаашкыны болгаш алкогольмизни уузу-улар талазы-биле комплекстик хемчеглер ам-даа ажылдап кылдырмаан. Алдыңкы турар хемчеглер чыгыс хей — ээртир сукуунарың садарып кы-зыгарыла, арганы кайы ха-маан чок ишкен кижилери илердери болгаш хемчег оюулары болуп турар.

Чүрттүккө чоңуну, культу-руг дүштинилгезинче болгаш куш-култураның база спорт-туң хөгжүдүзгичке кичизгөй кошкан. Суурларнык дымка хей кезинде бөдүүн спорт шөл-дөр безин чок. Култура ба-жыклары, клубтар, библиоте-калар болганчок хаалгып тур-гуннар, оларнык дашкыны хей-ири көрүш чок, девискээр чаагыжыттырмаан.

Чөөн-Хемчик-даа, Тенды-да, районнарнык бугурул-гелеринде, организацияларында жесуу егитацияны аргалааш-кынга турар дилесиниң ба-лап турарың четпес. Хама-сунуңар, шооугуңуң ууна-сунуң ховар үнүп турар.

Тыпа АССР-ниң Министрлер Чөвүлениң Президиумунуң хураалыга хулээт алган док-таалда бок чептерстери чейла-дар талазы-биле тодартай

ДАЯНЫР КОЛ КУШ

Партийжи ажылдың үр-түң-мелдерин, дээштин бедидер — партия комитети, эге-органация бурзунун, мур-нунда иштин сорулга тур-рар. Оң кол, шыгатынган оруу — коммунисттерин иде-кейин бедидери болур. Бла-гья партийжи активке, пар-тийжи даалгаларын ак сеткил-дик күөсиди чорутур комму-нистерге доктаамал дааныр партия организационун ажил-лам солун, үр-түң-мелдерин болдурт, иделкейиндер.

Оларның даяныр иштин кол күчү партия эге организаци-яларында ажылдап турар адми-нистративтик болгаш аппара-ты ажил-чорудууларын кон-трольдап талашып биле комис-сиялар болур. Ам, өтөт-сон-гулдары кампааня хайыккан үедө, ол комиссияларның от-чөттү үеде комиссия түңкөп, анализдеп, партия организа-цияларын мурунда соруга-лар-биле ону холбаштырып турар. Партия райкомнары, парткомнар олардан негелде-ни бедиди, боттут дүзүни чедирип турар алганар. Оң түңкөлдө комиссияларның ужу-дузасы бедид, партийжи контроль шалыккан, дээштин болу бергенниң кичектери бар.

Чижээ Чөөн-Хемчик рай-онун СЭКП-ниң XXII съезди-н аттыг союзунда админи-страция ажил-чорудууларын контрольдап комиссия-ны көрзө. Оң даргасы Ч. И. Кыргыс иделкейин, коммуни-сттер даргасын, комиссия-ны даргасын хуузага оң ак сеткилди күөсиди, ажил-

оңаарын райо баштаар че-ринге сумелзэн. Комиссияны иделкейин киркиргезиниң түңкөлдө 90 рубль түңкүт каража-когелалды өртзөн эгиткен.

Кайда-ла партия организа-циялар ол комиссияларның ажилын хүн бүр удуруп, башкаар, ажилды план азу-лаар чорутуп турар болдур. Чижээ, Эрзинниң «Мерен-союзунда» коммунисттериниң ники хураалыга хойку бри-гаданн бригадир коммунист Б. П. Лопсанин отчөдүн дың-нап чуталашкан. Оң удуруп-каны мал ажилыгга автопр-спорттү чөл ажилгаар талашы-биле контрольда боттандырар комиссияны ажилын комму-нистер шыгыш шугунуулар. Коммунист оон чогуур түңкө-лдерин үндүргөн. Амгы үеде комиссияны ажилы көсүзү-биле кижип, техника септе-лгезиниң болгаш ажилгаары, кызыр-чаар материалдар кам-нагалашкын мал чечин фер-ма, бригадаларга өй-шанда өөр-түп турарыгга талашы-биле хураалдары кампааня ор-ганизация. Илерз чептерстер партиякомга, союзтук ди-рекцияны өй-шанда дыңна-дып турар алганар.

Администрация ажил-чорудууларын контрольда боттандырар талашы-биле ком-миссиялар парткомнар, пар-тия хураалдары чуталашып айтырлар белезиринге ба-за боттут дүзүни чедирип ту-рар. Оң чижээ «Кызыл таравын» союзта партком-нун техникум чөл ажилга-

нык уламандан В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комби-наттың ажилчин хандырыл-га килдизинде, септеге-тудуг уластууда партияның цех ор-ганизацияларын тургустун-ган комиссияларның ажилы тодаргай уламышкын чок чо-руп, план чокка ажилдаан. Чамдыкта олар харын-даа улусчу контролдерин ху-узагаар күүсиди бергилээр. Бө чорук ол комиссияларның ажилыгга дугайында айтыш-кынарга дүүшпейн турар. Чамдык партия организаци-ялар администрацияны бол-гаш аппаратын ажил-чору-дугазын контрольдап комис-сияларны бар арга-шынззын бодавайн, чангыс комиссияга көш-даа уламышкын талашы-биле ажилды дагып каар чо-руктар бар.

Чижээ, Ак-Довурак АТБ-зи-нде партия организационда тургустунган беш кижик состав-тыг комиссияга бодурулгениң барык бүгү ажилын хаара тут-кан үш уламышкыгга хаме-риштыр даалга берген. Оң кижигинерге чеже-даа кызып ажилдаарга бодурулгениң бү-гү айтырларын долузу-биле хаара тутуп шыдавыз бил-дингир. Ынчангаш кайы-бир участокту хуузагаар ону эки-жилганы дээр болгай.

СЭКП ТК-ның апрель, июль (1985 ч.) пленумдарының шийирлеринге, СЭКП ТК-ның Чижээ секретары ш. М. С. Горбачевтың иштелдеринде болгаш чуталашында айтыш-кынарга дүүшүп партийжи контрольда тодаргай ула-мышкыгга чорутуп, оң ар-га-методтарын сайыртай-жыдыр чутула соруга болуп турар.

ЭРТЕМ-ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕ—КОЛ УГЛАНЫЫШКЫН

КЕМЕРОВО. Пландан ажыр 28 муң тонна шойну, 18 муң тонна каны ээлдирип кудар. 36 муң тонна прокаты немей бодур — Улуг Ок-табрының 30 чылы аттыг Ба-рыш Сибириниң металлур-гия комбинатының СЭКП-ниң XXVII съездинге үтүктүр алган социалист хуузагаар-нык кол кезик иштин. Ме-таллургиянык сөзү ажил-зе-рек-биле кырылган турар. Олар керээли хуузагаарын шыгыш сөмү, планны оона-даларын ажыр күөсиди ту-рарлар. Салданган соруга-лар-нык күөсиди технولو-г чорудууларын төгүткө-ни, күш-ажилды бодурул-гениң бедидири, бодурул-гениң сатылга-чорутуу, быжыл-ла-ны-биле чедип алдыган. Эр-тем-техниктиг депшилген ажилгаар, эртем дериглерин чаартып ажил комбинатта доктаамал чорутуу келген.

Барыш Сибириниң метал-лургия комбинатының бирги суугуунада Г. Корнохонниң удурун камсомолу-аны-яктарың каң ээлдиргичле-риниң ээлзизин пландан ажыр санынча чыл эгезинде турар чүс-чүс тонна бедид чорутт шай кирген. Комби-наттың каң-сымырындак демир стеноунда бүгү технологи-я ажилдарын автоматтык-ан болгаш башкарылга төвү ону контрольдап турар.

ЧУРУКТАРДА: [солгай тал-дан оң талас] каң ээлдир-гичин В. Савитов, улуг каң ээлдиргичин, бирги суугу-нун комсоргу Г. Корнохон, каң ээлдиргичин А. Шер-банов, А. Соломин, А. Рон-нов, В. Никиташов күш-ажи-лы ээлгек соода; каң-сы-мырындак демир цетиниң про-дукцияны А. КУЗЬРИНИН ФОТОЛАР. СЭТА-ның фототехниказы.

ЧУРУКТА: Улуг-Хемде «На-йрал» союзтук машин-трактор мастерскаянда ажилттынган стоповода мак-талдыг повоз Зоя Давыд-буу. Оң удуруп чөл ажилы тур-рар шестер-биле кызым-а ажилдап, бежен ажыг кижик чептерстериниң шалык-ты үлүтү кирип турар. Оң сто-повода таракчылар, чол-а-чылар, трактористер, ажил-чынар, септекилер кээп че-менгеш, повозларын ажил-чорук айдангыш үнелеп ту-рарлар.

О. ОХЕМЧИНИН ФОТОЗ.

КАЖАН АЖЫТТЫНАРЫЛ?

Район төвү Сүт-Хөл суурже чорук-херек айыл-биле хун бүрдө аргажып турар бис. Оң чөдө апакадан эмнер сөдип алыр-биле чедип ту-рарлар эвээш эес.

Ынчалза-даа оон экин-де чарларда, ажил каан болур. Оларның үткүзү билдиргич ажилдап, Шооңалыг эмне-ле чөдө чедип кээрге, ха-раадангыш каанар ону. Чи-жээ, июнь 2-де чарларда ол хун мында деп бижик каан: «Эргелгич семинар чоруп-

кан. Ону оон өскүр-де би-жил каан тургустунган улус чуталашып турарын дыңна-дым: «Эргелгичиң уруу а-рып турар», «Отчөт дужаал чоруй барган», «Кызылге э-м-нел чоруткан» дээр оон-даа өскө.

Чарлардарың аврыг кижиге кезиг-даа ажык чок, эмнер херек. Оң ажилдар шалын барындаалар үе каан чедип келер ирг!

О. КУУЛАР. Кызыл-Тайга суур.

АЖЫЛДАВАСТААН

Сүт-Хөл районун Кара-Чы-раа суурунда чунар-базың ажиллап кирген соонда оң ажил-даа хун ажилдап тур-ганын кижик берес. Бир эвес бир чылдың бүгү хонуктарын кадың кээр болза, чүвениң шыны терек, аңаа улус үд-дөрт-ле хун чүгөн.

Бо албан черин аргы-силки база шөөргиниң-биле чунар-базың деп адаан чүе ыйнак. Херек кырында оң ишти-деш-ты киргип, оң тазарын хир түдүп чик берген. Чунар-ба-зың чокка бергезин чүр дээр!

Көдээ ажил-агы ажил-чорук негелде ий-үш-даа катал чунар-базыңга кир-гизээр, чунар-базыңга дуу-рунчот байдалда. Ынчангаш чууп алыр-биле район тө-вү чөдө ужурга хай улус та-

кара-Чыраада чунар-базың байданын сегидип алыр арга болза! Оң ажилчына-ры, ажилдаачылары бар, олар шалын ал оор. Чунар-базың каан ажилдаарыл!

С. ОНДАР.

Кандор Ховалыгович Дамба-кады ажилдап-чурттаан эш-өөрүндө, а ажилчыны мур-нунда бодундан шыгыш-мел-дегит чурттап-ажилдап чорут-кан. Оң 1942 чылда Улуг-Хем районун Урбун суурга малчын өй-бүлөгө төртүткен. Анык оон 1958—1959 өөр-дөдө чылдында Урбун сес чик-шолыгын доозуларга, ажил-дырал оон салым-чолун бир-нэши шийирткен. Азы хоо, чурал ааргаш, өөрдөгилгизин уламчылал шыдавайн, ада-зын дуулаачы кадарчы болуп, бодунун күш-ажилы бажым-нарын 1959 чылдың июль айда эгелзэн.

Оон уруг аазын дээрз ди-жир. Хоочун малчыныкы, огу биикизинден не аңай, курган ытып, кой кадаржып өскөн болгаш уң ажил каан кирген дуулаачы кадарчы таныш болганы чөл. Ур үеде аар аарып келген кези огулунун шийиргич кезээзинге, дың-нагыч, чөдө бижик алыча-ныгга чоругаарың, огулус өзүп келген дир, өзүлүг эр болган-дир, ачызы деп мактап чуталал чорам.

Ийилзэ артык адамылар чеже-даа муңгар-илгездэ бол, боттарын туттунуп, ажил-чукутуге алышпай, ажил-ижин сууа салбаанар. Чыл келген туудан анык кадарчы ажил-чын мергезип, анызы-биле кады бедик күш-ажилык көргүзү-лөрин чедип ал келген. Кандор Дамба ажилдарың бижик туртушту чүгө ак сеткил-дик ажил-иш-биле чаалал ап болуп деп чүвени чогуу-на ынан билген. Эгелзэн херзэн экинчиге чедиргенге, берге-лерге удуз туржуп шыдаары-га база ынан өөргөн.

1962 чылдың кузунунда К. Дамбаны совет шөриниң ху-узагаары албан эрткирери-биле кийирткен. Анык оон аңаа улаң дадыгып, шериг ал-бан эрткирин турганын кез-зизин командирлеринден мак-тал-шангалды чангыс эвес ууда алган. «Эки оолду кижик-дир, өстүргендер дээр, четтирденис» деп, шериг ке-зизинден келген тамгалыг би-жик Кандорун анызын сеп-килин ийи катал өөргөн.

Чепсектиг Куштериниң хуу-загаарында талашып келгире, К. Дамбаны Чадананың үш ажил-агының иш дилдир чөдө чөдө чүчүзү кыл-чал түлзүз алган. Анык ком-сомолчу аңаа ажилдап, эвезо удузтукту чедир депшилзэн. Оң эвезоу планын оонал-дарын доктаамал ажыр кү-өсиди, үш ажил-агының социалист чарыкыгга бирги, ийги чөдөргөн ээлеп турган.

Сес чыл эртенде, 1973 чылдың сентябрында оң ажи-дырларыгга үтүндүрбас бо-луушун — СЭКП кижигун-нун кандидатыга кирген болган. Эгелзине арай суу-зэд турза-даа, шырап беле-кеип алганын көргүскөн. Ком-мунисттериниң үнелзизинден хей-эст кирген анык ажилын оон даргасында райкомунуң бюрозунга база шыгалан-ды эрлп, партия кижигуну бо-лурунгу бугу талашы-биле тө-лөптин бадаткан.

Шак ынар Ч. Дамба 1979 чылдың сентябры 19-та сүт за-водунга одакчылап чөдө бер-ген. Баштай башта, одалга системаның септелгенин чаа эгелзэн, а соок үе бо келген турган. Кандор Ховалыгович-ниң кылып бибес чүзүчү-кү, алаңгыч одалга систе-мазын септелгенин чоруда-рын көчүгүтүп шийгездип ал-ган болгаш ажилды коргуш-чок септирп алгаш, уудаа-даа аялал-башкарып алган. Оон бээр барык алды чыл

ЭЦ УЛУГ МАСКА

Бедик беш кыт бажың-биле дең бо херексиди чакыл болганы-биле маска деп адаар. Новосибирски-де «Тяжстальпрогресс» бугурулге катчыныкы-ныгга тукан бо мезгилде чакыл болган маска-даа, уугу платформа-дең-даа чок. Маска нарын херексиди иштин болгаш бөдөн металл бот-боттарыга көчүгүтүрген-биле үтүктүп келер. Олар үс-үл-көп бергенде кылдыгач чүтү үтүп келер.

Гидроинженер-техниканың тускай конструктор бюрозун удузтуктуу Юрий Коло-ловтун санал турары-биле алырга, «Сибирь-3М» деп улуг маска металлдарын чонор болгаш фрезер станоктарыга болгашаарып кылырныкы демейлзээр кезектерин бе-леткеп, кылырныкы күш-ажи-лык чарыдалын ийи катал болгаш металл чарыдалдарын дөрт катал эвээжидир.

гедеткен. Оң түңкөлдө бедик шынарлыг кечкандар, аны-зы-буру холуксаалардан, бе-лен ээлзис катчыныкы-ныгга нардон болгаш өчүт металл-дардан нарын кезектерин ап болуп аргалып апарган. Улуг маска станоктарга оон соода болгашаарып кылыр-биле 600 миллиметр диаметриг кезектерин кылып берип бо-лур.

Чакыл болган бугурулге чөдөргөниң технологию ажил-дарын автоматтыканыкы-га байдандарында улуг чөмө-лзө металл кылырларын дур-ген болгаш малайлапдыг кы-лырныгга херексиди үлүг-ула-тыган, «Сибирь-3М» ол те-регелди долузу-биле ханды-рып шыдаар.

Юрий ТЮРИН, ПМА-ның корреспонденти.

АЖЫЛГА ОЗАЛ-ОНДАКТЫ БОЛДУРБАС

СЭКП-ниң XXVI съездин совет кижилерин ажил-ижин-ге үндөшкөн чарыкыгга бот-тандырп, ажилдаар ажил-чорудууларын контрольдап бол-гаш кичигедриниң бедик бу-дурчуктуг база тоогадыкы ажилга бугу-ле таарымчалыг байдандарын тургустууларын эртем-чоругуулап айткан.

Сөөлү чылдарда республи-каның көдээ ажил-агы бугу-рулгезинде улуг өскөргөлөр болганын. Көдөзүн техник-тиг чепселгениңикин күш-те-лгем оон анызында күш-ажи-лык бугурулгуну бедизн, кө-дээ ишчилерин ажилдаары-га таракчылар байдандар хун буру немешип турар. Оң-биле чөдөргөштер көдээ ажил-агы бугурулгезинде озал-ондотканын саны кызы-рылган.

Эртен чылдың бирги чар-тында Чөөн-Хемчик району

төвүнү көдээ ажил-агы бугу-рулгезинде, союзтар-ның, машина-трактор мастер-скыларында, гаражтарда тус-кай экичлер ажилдап, мехе-нисттерлериниң, чөлөкчелер-ниң, кадышкыл байданын эр-тектиниң не кынал турар апар-ган. Оң түңкөлдө ээрик азы оон мурунда хун арга-нык кижилериниң машина-техника башкаары болгаш-таан. Маңа партия, чезектиг аргалаашыгга болгаш алко-голизмга удуз хемчегерин ба-за улуг ужу-дузалап болган.

Ынчалза-даа ажилга ажил-чок чорук болгаш күш-ажил камгалагы ажил-агыларын удузтукчуларың тоом-ча чок, ол талашы-биле ий-жерлерин боттарың дор хуузагаарында аңаа өскүр ажилгаар таваргалар ам-даа эвээш эес. Чижээ элзээр, «Хемдир» союзтук ажил-

га ажил чок чорук талашы-биле иккенер Ч. Х. Куулар, бодунун кол ажилы-биле чө-дөргөштер оон-даа артык ха-рыскалган ажилда хаара туттунуп, ажил-агының партия организационун секретари-яның хуузагаарын база куу-сидип турар. Оон аңгыда ий-жерлериниң чүгө райкуу-комуну көдээ ажил-агы кил-диз томулал, солуг ужу-луг турда, союзтарынн ди-ректорлары боттары-ла бо айланыш шийирлелгели бергилээр эвээш эес. Чижээ кылдыр, «Болшевики» союз-тук директору А. А. Шаалы-ның бо чылдың бирги чар-тында үш иккенерин боду-нук туралы-биле солөвчүн чуталалар-ла четчир.

Союзтарын ажил-агы түңкөлдө үндүрп турган, бугурулгеге болган озал-он-дактары өөргөн көрбөй

турары ол бүгүнү көсүзү-биле херечилеп турар. Чам-дык ажил-агыларда соци-алист чарыктын негелде-лери ажилга ажил чок чо-рук, күш-ажил камгалагы талашы-биле айтырлар чок болууларын таваргалы эес. Оң уламанды көдээ ажил-агы бугурулгезинде меха-низация болгаш безин ды-ка хей ажилдарын хол-биле чыгыры уругулушешаан. Ынчангаш ажилда бугу-рулгуну куду, бот-үнези улуг болур дээрзин амгы үе-де кижик бугуруз билер.

Оон аңгыда ажил-агыларда хонорын бугурулгелер-биле ажилдап турарларга немел-де чөмөгилерини организаци-яны, немелде шөлзүзүз, оларны тускай ийи-хөл-биле хандырып, ажил-агының үе-хуузагаарын сагылап бар тава-рылгалар кайы хей. Чижээ

ХООЧУН КОКТУГ

«Тыва» союзтук хоочун малчынарынн бирзиз Дик-зонна Монгушева Дикзон-ниң ажил-агының мал ажилы-нык тускай эртемчилери-даа, малчын эш-өөр-даа хүндү-лээр, оон арга-сүмөң-даа бо-ла айтыра берген турарлар. Ындыр болбас аргажоң: Мал-чыныкы арга дүрүлгүзүм бедик, ол — аныктарың да-дымчызы.

Дүрүлгүлүг малчын 1984 чылдың чылдан чаа үскөн 404 баш хураганны түлзүз ал-ган. Ынчан хураганнары бир хар чедир кадарар, бир баш-тан ортумаа биле 2,2 кг дү-ктү кыргып аары, ирчигеш бурзунун ортумак деңизини 33 килограмм чедир азыра-ры, бодунун күнү-биле 15 тонна сизини белезирин ол хуузагаар.

Маңа чөдө ужурул чөм курлавырын чылгы үеде тур-гузуп четтирген, кыштаан хынамчалыг белезирин. Оң

түңкөлдө малчыныкы ко-дун ширини кышты хур аш-кан.

Дүрүлгүлүг малчын ка-дарган ирчигештериниң би-рзизинден 3,5 кг дүктү кыргып, ирчигеш дүжүгүн, бир баштын ортумак дикт деңизин 32 килограмм чөдө-ниң. Оң дээрже союзта бо эртен чокут үеде кестүп көрбээн бедик көргүзүп бо-лган.

Оң бирги беш чылдың доо-зукчу чылгы күш-ажилы че-диргичтериниң доозар, СЭКП-ниң XXVII съездин бедик түңкөлдөргүтүкү дээр дээр социалист хуузагаар-ын бугу таваргалыг ажил-чорудуу ажилгаар шыгала-ды дээр Дикзонна Монгушева Дикзонн түлзүзүг.

А. ОНДАР. Чөөн-Хемчик район.

Республика типографиясы 60 харлаан

АЖЫЛЧЫН ТУРА-СОРУК

Тыяга ажылчын аңгыныч, тыялганын, тургустун, бижикканын тогузу, куш-ажылды коммунисттер өзү-биле көөрү дээш шимчээшкенин эгелзени, нөпөрзүн республиканын хоочун бугурулгаларын бирээни — республика типографиясы-биле холбоолук, Бугун-типографиянын тургустунганын 60 чылын демдегеп тура, оң хөгжүлденин орунтарын сактып көөрү артык эвес. Ол интернационалчы аңгы-дүмчү дузалажылганын база бир көскү чижээ боол турар.

1924 чылдың чынында Минусинск типографиясындан

Ужуктери, дериг-херекселдерин, тускай мергежилдик кижилерин ВКП (б)-ниң барынын, Сибирь бюрозунун шитпирин өзүгээр Тыяга Арат Республиканын совет нурттакчыларга солун үндүрүрү-биле чоруткан, бичангы хөй эвес ыяш бажыңнарлыг Кызыл хоорайга орус дылга «Кызыл тараачын»

деп солунуң үнүп эгерзини база бир үнүп болушун боол илөөрүн. Орус солунуң номчуру кижилер эвээш турган. Орус алфавитке тыяа чугааны парлар дээрже чедишкени чок, таарышпас чүүлдер таварышканын. ТАР-ның чазак 1925 чылда СССР-ден моол бичиктиң ужуктерин садып ал-

ган. Бичангыш 1925 чылдың август 25—30 үезинде орус типографиянын штадын Тыяга Арат Республиканың типографиясы чылдыр эде тургускан. Аңаа 1925 чылдың август 31-де «Хосталган Тыяга солунуң бир-гк номери моол дылга парлат-тыган. Ол дээрже тыяа ара-тарын амыдыралыңа культу-

ра революциянын эгезин салган. Ол солун баштай айда 1-2 катал 30 үнүп эгемилер-гил кылдыр үнүп турган. Ти-пографиянын бугу коллектив ужуа чыыкчылары үш кижиде, бир парлакчыдан болгаш парлар машинаны долгаш база бир кижиден тургустун-ган турган. Тыяга типогра-

фиянын баштайгы мергежил-дик ажылчыларын Д. Лу-канин, И. Колосов, Тывалар — Балчый-оол, Ховенмей, Идам, Самбу, Семен, Норжунма, Сат олар хаммаары. Солун кылы-рынның аргалары эң бөдүүн шүтүзүн хол-биле кылып тур-ган.

1930 чылда типографияга чаа бакчыны туткан болгаш аңаа орус болгаш тыяа солунар-ны катал парлар эгелзэн.

1930—1933 чылдарда типогра-фиянын техниктиң чаарылгасы боттанган болгаш бодунга би-чин электри станциясы безин тыптып келген. 1930 чылда «Башкы Ленин» деп тыяа дылга баштайгы ном парлаттын-ган. Типография чылдан чылче сайзырап, эде дериткинип кел-ген. 1944 чылда нитизин-биле 100 муң экземпляр тиражыт 51 номуң, 4 солунуң, 5 сеткүү-дү парлар турган. Дайын үе-ринде дыка хөй ажылчылар фронттуге чоруткан, артык кижилер «Кижиге бурузу — эл-чегде ийи норманың деп кый-тыртып» ажылдап турган.

1947 чылда бистинь типогра-фиясык бир дугаар литопи-машинаны кастып келген. Ол ужуа чыыр чеди ажылчыны солугу болган. 1950 чылдарда типографиянын долу мезгил-заставшканы, дериг-херек-селдер-биле дерикшиңи бот-танып, ол амыгы үнүң улуз бу-дурүлгези апарган. 1950 чыл-дарнын төнүзү, 1960 чылдар-нын эгези бистинь типография коллективинин амыдыралыңа бир үтүдүрүбс үе-чада боол кирген. Бичан бугу чуртка

калбарган коммунисттер күш-ажыл дээш шимчээшкенин бистинь коллектив кижилер, «Коммунисттер күш-ажылдык бугурулгалар» деп бедик атты 1963 чылдың төнүзүндө чаа-лап алган.

Сагыла-чуртуну улам бы-жылгавар, күш-ажылдык бугу-рукчулук беддер, электри энергиянын камналганын чеди алыр, чаа дериг-херек-селдерин амыгалап кижирер, чартыкчыларын болгаш чо-гадыкчыларын амыгалап иде-пей кижирер талаш-биле чугула сорулгалар бистинь мунуусуа туруп турар. Ол дээрже СЭКТ-К-ның сөөлү Плениумунын негелдеринин чедир амы-даары болур.

Оларны күүседире база бу-дурүлгези чедирлерин кижирер эртери бугурулгалар көр-гүзүлгени улам кижирдерин-ге, партиянын XXVII съездинин чедирлер утурун. Оң бирги беш чылды чедишкенин доо-зар дээш демиселге амыгалап бурзунуң мунуунда тодаргай сорулгалар салдыган. Оларны бистинь коллективтиң кижиги-нери ак сеткилди болгаш чо-гуур үезинде күүседире-дээ ту-рар. Күш-ажылчы бедик эрес-мадырлыг чоруктуң үлгери бистинь мунуусуларын көр-гүзүп турар. Ол бистинь кол-лективтиң чоргалары болгаш алдары-дыр. Дыка хөй амы-галапчылар төрүн чурттуң бедик шаңалдары-биле демдегет-кен. Оларнын аразында чыккыч В. Горбунов — Күш-ажылчы Кызыл Тук ордени-биле, пар-лакчы М. Михалева, дептер-лээр чектин начальниги В. По-пова — «Хүндүлелдиң Демдээ-ордени-биле, литопист Р. За-воротная — Күш-ажылчы Ал-дар ордени-биле, дыка хөй амы-галапчылар тыяа АССР-ниң Дээди Советинин Президиу-

мунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңктанган, алдарың ат-тарлыг кижилер база эвээш эвес.

СЭКТ-ның XXVII съездининге утуштур алган социалистти-күзүлгелерин мунуусулар Е. Митрошкин, Л. Богусова, В. Навезкин, З. Долгунов, С. Адыг, А. Шуринцев, Р. Анай-оол, М. Моид, А. Адыг, А. Жингелова, О. Бжи-нова, П. Оидар, Т. Монгуш, В. Долыкин, В. Тринбуев бол-гаш өскелер-дээ улуг үлүң кижирп турар. Хоочун амы-галапчылар амыгалап амы-галапчылар Г. Жарова, Р. За-воротная, Т. Шеглова, А. Бе-лозерова, М. Баева, В. По-пова, В. Голубов, А. Тканев база өскө-дээ эштер боттары-ның билгир-мергежилни амы-галапчылар чок дамчыдып бе-рип, оларны күш-ажылчы болгаш амыдыралчы орунуң чагай салдары кедирп ту-рар.

Республика типографиясы-ның коллектив бодунуң муну-нунда салдыган сорулгаларын чедишкенин күүседире, пар-тиянын ээлчегин съездинин төлөпиг утуру дээш бугу кураалчыларын амыгалап, кү-женишкенин амыгалап.

И. КАРА-ООЛ, республика типографиясы-ның директору.

ЧУРУКТАРДА: парлар чек-те: амыгалапчы дагышкыч-ны, Ада-чурттуң Улуг дайын-ны кижирчкыч, би мастер Александр Михалев Тизив-биле мунуусу амыгалапчы пар-лакчы Светлана Салцак (ийги чур-рукта) ояла чекте мунуусу хоочун парлакчы Антонина Жингелова биле Мила Моид, О. ОХЕМЧИКИН фотолары.

«КОМБАЙННАП» КАТ ЧЫЫРГА...

Чылдың магалыг үези бо-лур чынык сөөлү айы. Оң-сигең, кат-чимис чекетилип, быкып келген. Дыштарын түнерде кат үнер черлерде бойдуздуң бо кижини чегир-рип, чыыр аар дээш келген кижилерин хөй-биле көрүп болур. Сөөлү чылдарда бой-дуска ынак улустуң сагыш-сеткилин дүвүрүлүп чорур чүүл бар апарган.

Ол дээрже, машина-балгат чедө бээр хире черлериниң катын ховартап, эвээш, тар-амың апар чыдары-дыр. Оң чылдагыныры машина, мото-

цикл-биле кат сытарын чаа бастырып база «комбайн» деп адап каан кат шүүрээр херек-селди амыгалап турары.

Кат сыаа дээрже, дериг ор-ганизм болгай. Оң чеккини анаа хол-биле оварычалыг чып болур турда-ла, хөй-ле болза, дүрген саа дүптөп ал-за дээш сеткил-биле демир-кыл шүүрөп, кат сыынга кемдээшкенин таварыш-тырып турар-дыр.

Тыяа улустуң «Артык сеткил ара дүжөр» дээш чугааы ш-

каш, бо чыын хөй катты ың-чаар чып-даа алзывса, кел-лер чылын ол берден кат үн-мес, хоозураар дээрзин «ком-байн» амыгалап турар кижилер билбес бе! Бо кат шүүрээр херекселди Кызылдың базары-нда садып турарын кижиге кайгаар. «Комбайн»-биле кат чыырын шуут хоруудаар, ону кылып, садырын база сокса-дыр болза эки. Бойдузду, оң байлаан камгалаар, чөп ажы-лаар дээш демиселди күш-телдирери кончуг тургула.

А. ЧЫМЫЛЫК, Улуг-Хем район.

ПУР-НУН ЧАЗААНЫН ПРЕЗИДИУМУНДА

ВАРШАВА. (СЭТА). Поль-шаның даштыкы экономиктиг харылзааларын хөгжүдөр ай-тыышканы ПУР-нун чазак-нын президиуму бодунуң ху-ралында чугаалажылганын ПАП агентствосун дынаткан.

ЭДЧ-нин кижигуннери чурт-тарын өрткөн чылды Москва-га бедик дептелеп болган Экономикадиг чөвүдө хуралы-

нын шитпирлеринин ботта-нымышын онза чугула ужу-рудуз деп, чазактын пре-зидиуму санаан. СССР-ниң болгаш ПУР-нун аразына 2000 чылга чедир экономик-тиг болгаш эртем-техниктиг кады амыгалажылганын хөгжү-дериңа тузу хуусаалыг про-граммасына 1984 чылда ат салган. Ол программаны күт-седири-биле холбошкан

ажылдарын чоруп турары-ның база түндүгдеринин ду-гайында информатилы чазак президиумунуң хуралында ба-за дынап чугаалашкан.

Польша-совет хөй таладыг экономиктиг харылзааларын улам-на калбарырга тузу хуусаалыг программа илгити берип турарын хуралга онза-лап демдегелзэн.

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мур-нуу Африканың патриоту Бен-джамин Молизени Мурнуу Африка Республиканың сөөк-азы ылай көөр эрге-чагырга-лары шаажылап өлүрүп кыл-дыр 1983 чылдың чынында шиктелди турган. Мере буруу-дадышкыч-биле үндүрүн шиктелди күш чок болдура-рын Каттышкан Нащиялар Ор-ганизаациянын Айыл чок чорук Чөвүлели Мурнуу-Аф-рика Республиканың сөөк-азы ылай көөр өзү-чуртундан негезн.

Мурнуу-Африка Республи-каның кара кештиг хөй мил-лион каматалыгы эргези дээш демиселчи Б. Молизени шаажылап өлүрүп дээш чөптүг эвес шиктелди күш чок болдураын КНО-нуң Айыл чок чорук Чөвүлели моон мунуунда база негезн турган.

Делегей шиктелдегишкенин негелдизин Мурнуу-Африка Рес-публиканың сөөк-азы ылай көөрүкүлери херекке албан болгаш нугурадышкын шикте-көй өзүгээр патриоту шаа-жылап өлүрүп деп турар.

АРАГА ИШПЕС ЧОРУК — АМЫДЫРАЛДЫН НЕГЕЛДЕЗИ

АЗЫРААН МАЛЫ АРБЫН БОЛЗУН

Кандыг-даа шайлаагада, ылангыч аныктарын өг-бүлө тукумунун байырлыгында, казыран мал-көкөй болуун деп йөрзэл — эң эки күзүш-кинирениң бирээни. Ындыг йөрзэл чоокта чаа Байыр-оол Данзурун биле Валентина Чи-раттың шайлаагазынга чек-е-даа катал дымалган. Дон-нашкан амыдыралы төрзүн сохозуунуң кодон хоюн хуулз-алырындан эгелзэн комсомол-чуларга ук йөрзэл, шынал-ла, дыка таарымчалыг болган.

Оолдун-даа, уругунуң-даа ады-нези — «Чодураа» сохоз-туң үндөзилчилери, угуң-дан-на хойжулар. Ленин, Күш-ажылдык Кызыл Тук, «Хүн-дүлелдиң Демдээ» болгаш Октябрь Революциясы ордени-ниң эдилекчиси Иван Сиди-кович Данзурун СССР-ниң Дээди Советинин депутат-тыга болгаш Тыяа АССР-ниң Дээди Советинин депутат-тыга соңугутуруп чорган. Оң кадайы Омкур Бальковна «Хүндүлелдиң Демдээ» ор-ден-биле болгаш медаль-дар-биле шаңктанган, сес уругунуң азызы, Баланың азызы Семендөө Айы-жынааның күш-ажылчы чазак «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле болгаш медаль-дар-биле үнелзэн. Ол — он бир уругун божаан болгаш кижизиктен Маадрыңе. Со-хозтуң хүндүлүг кижилерин-ниң, хоочун хойжуларын амы-галап ады-незиниң амы-гала-херзэн уламчылар, мергежи-лин шикээлди алыр деп ту-рарын сохозтуң дирекциясы, партия, профсоюз болгаш

ВЛКСМ комитеттери база кө-дээ Совет күүс-сүмү изи-биле дөтөзүн. Чаа өг-бүлө туткан анык-тарга эң чугула чүве — чурт-таар оран-саа. Сохоз олар-га чаа өг-бүлени болгаш ки-дисти берген. Кудайлар ки-дисти бижип, даарал, өгүңү дериглерин болгаш шикти херекселдерин садып, белет-кеп бергенер. Кудайларныкы кады кылган амыгалаңы бү-дүргү-дээ, боттарыңкы хөй-ады-нези болгаш омак-хөгүлү-дээ аажок болган: «демгир сааскан төө туруп чире деп чүве ол. Мал чөмө белеткээр, кыштар септээр чергелг амыгалаары моон сонгар ур-гуну кады кылырын кудай-лар дугурулуп алганар.

Сохоз өгүлени турар уруг-ларга кыш баш хөй база бер-ген. Сөөлү үеде мал ажи-лыңча чок үнүң анык өг-бү-лелерге сохозтуң бөш хире баш шээр мал бээр канчыл апарган. Ук малды аныктар дузалал ажи-лыгыга өстүрүп алыр, а өртзөн сохоз соору тыптып алыр. Анык малчы-нарныкы бут кырынга туруп алырыңа ол дыка дузалыг.

Байыр-оол биле Вала сай-гылааның болгаш садыг-ма-гизиниң сууга, чылыг бол-гаш мырык бажыңга чурттап болур турганар. Оларныкы кайызынчың-даа тускай эртеми, амыгалаар амыгы бар: чөла-чы болгаш мал эмчи. Ол мергежилдеринге амыгала-даа турганар: бирээни — суг сөөртүр машина муңуп, бирээ-ни — хойжу бригадига мал

эмчилеп. Ол-ла чоруп тургаш, малчыларныкы чедишкенин көрүп, мал амыгалап ботта-рының күжүнүң чугулазын би-лип, ады-нези-биле болгаш сохозтуң дирекциясы-биле сумележи бергенер. Олар кымың-даа изиг деткишкенин алганар. Түңгел — хөй амыгалап база бир чаа өг-бүленик негешкени бо.

Эгил-эгил бады келген Эзим адыа Шуураанын. Чаптып-чаптып чоруп-ла каан Шагар-оолтуң кайлаамайы! Өгүленишкен уругларныкы комсомолчу шайлаагы Шуурамыңың Шагар-Оолтуңга болган. Ол биле кыстың со-вет өг-бүлө туудуп, бадыла-чып, улуг амыдыралче кир-ген, күш-ажылчы бөзүмүн эге-лзэн бо кайлаа, оң кайга-чыктыг чуртталы оларга ка-жын-даа утундурубс. Чаа өзү-нүң комсомолчу шайлаагы амыгы үнүң негелдизин өзү-гээр болган. Бүгү дериг-хе-рексел чаа, каас-чараш өгө болгаш оң чанынга локуң-нары, йөрзөдери, үлгери, доматтары бижзэн. Оларныкы биле чергелештир эш-өөрүнүк дөргүп-төрөлдөниң, улуг өг-бүлениң бунянык сестери, йөрзөдери, күзүшкенин-не-бо-ла дымалыр. Баштач чугаалар, кырылар болгаш ко-жымалдар чыгылаптыр турган. Аңаа шылгараларга ойнар-рак болгаш өскө-дээ турс-каал шаңгалдарын тыпсып турган. Оолдун болгаш уруг-нуң чок төрөлдөниң (мө-гелерин эвес, олар улуг мар-гылааларга кижирп болгай) тыяа хурушке күжүн шөшө-тиргени база солун болган.

Комсомолчу өг-бүлө бир кодон хойжу хуулз алган. Ба-йыр-оол улуг кадарчы, а Ва-ла дузалачы кадарчылаш-шан, хойжу бригаданың мал эмчизи болган. Ам малчы-нар суурдан мал эмчизи ма-наас. Мындыг байдалга мал-чынар өөрүп турар. Мындыг шайлаалар болгаш анык малчынар көзүдө-лө турзуң Мен база аңаа чордум, алга-йөрзэл база салдым, аш-че-миник дээшкенин четтирдим а эрге-дары чок болду.

Д. ДОДУ, Шаган-Арм хоорай.

ФРАНЦИЯНЫН АЙТЫШКЫНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Поли-циянын Мурнуу болгаш Фан-гауфа деп бичи орулукта-рының районунда француз де-виксээр сугларынче болгаш агаар делегисини кандай-да шүргүшкүнү болдурубс ду-гайында француз эрге-чагыр-галар бодунуң чепсектиг күш-теринге айтышкыны берге-нин Парижге албан өзү-ү-би-ле тускай харлаан. Оомжу океанда ядролуг шөшөлдө-ниң төзүн Франция ында тургускан болуп турар. Фран-цуз эрге-чагыраларын эрге-жок чугула деп санаанын өзү-гээр Оомжу океанга Фран-циянын ядролуг шөшөлдө-ниң үргүлчүлээр апар деп, ай-тышкында медегелзэн.

Бойдас камгалалың тале-лакчыларын «Гринпис» деп делегей организациянын чаа суднозу Амстердамдан Оомжу океаның районунче чорутканы-биле холбоштыр француз эрге-чагыралар ми-дыг айтышкыны чепсектиг күштеринге бергенин паралап демдегеп турар. Кижиниң эки-не ыдыктыг эргезин — ди-гир чурттаар эргезин камга-лаар дээш шимчээшкени француз эрге-чагыралар ын-чаар харылап турар-дыр.

Франциянын ядролуг шө-шөлдөниң удураанышкыны илергелээр дээш «Гринпис» организациянын чорутканы «Рейнбоу уорриор» деп баштайгы суднозун 1985 чылдың июль 10-да Чаа Зе-ландиянык Ойленд өртзөниң бузаз тевискен. Франциянын даштыкы айыл чок чериниң кол эргелениңи агентлери ол буза тевискиниң кириш-кенин истеге бадыткан.

Француз эрге-чагыраларын чепсектиг күштеринге ол ай-тышкынын чуртта политик-тиг амыгалачылар болгаш паралап шүтүмүлөп турар. «Ногенарныкы француз пар-

тиязы тускай дыңнадыг кыл-ган болгаш Мурнуунуң суг де-виксээрлеринче «Гринпис» суднозун кирири соксаткан. Франциянын шөрг-далай куштери «Гринпис» организа-цияга удуз дайыны эгелзэн, дыр.

Оомжу океаның зоназынга ядролуг чазыдырышкыны-нара удуз кампаниянын сок-садырындан бодунуң органи-зациясы ойталап турарын «Гринпис» даргазы Д. Мак-тэгарт медегелзэн. Ядролуг чазыдырышкыны Фран-ция соксаткыч чедир боду-нун тайбын кампаниянын үр-гүлчүлээр ол демдегелзэн. Франциянын ядролуг чазы-дырышкыны бугу деле-гейниң чоңуңа болгаш бой-дуска өлүмүг уруктарлыг болганда, ол чазыдырыш-кыныра удуз би деп, Д. Мактэгарт чугаалаан.

ЛОНДОН. (СЭТА). «Рейнбоу уорриор» судноу буза тевис-кенин француз агентлери-ни киришкени ылангыч то-дарыткан болза, Францияга удуз хоумудалы Чаа Зе-лан-дияга чүгүлүп деп санап ту-рарын Франциянын дашты-кы чурттаа дипломаттыг төлөз черлериниң баштыкы-

Рейтер агентствонун дык-надың өзүгээр алырга. «Гринпис» организацияга ко-гаралды чедиргени дээш, «Рейнбоу уорриор» деле-гей экипажынын кижигуннери-нин бирээш чазышкын үе-зинде өлгөні дээш Франция-ны буруудадирин Чаа Зе-ландияны чазак чеди алыр апар деп, Лонги айткан. Суднога чазыдырышкыны киришкен деп буруудадыш-кыны-биле хоруудаткан. До-ранж болгаш оң кадайы француз тускай албан чер-лериң офицерлери болуп ту-рарын Чаа Зеландиянык ча-заа айткан.

ЧАА ЧАЗАК ХЕМЧЕГЛЕРИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентствонун коррес-пондентиниң Кампадан да-мчытканын өзүгээр алырга, тур чазакты тургузу болгаш чурттуң ады-нези политиктиг болуктары-биле тайбың чуга-алажышкыны чорудар та-лазы-биле хемчеглерин Уган-даның шериг чөвүлелин ап ту-рар. Чижээ, Уганданың хо-сталагы дээш шимчээшкени-биле чугалажышкыны кылган. Бугу болуктерин киж-игези-биле тайбың конфе-ренцияны доп-доран чылды-дырары эргежок чугула деп, чугалажышкыны кижиги-ли саанан.

Уганданың национал камга-ланышкын фронтуну (ФНСУ) бо-чепсекти дүжүргөш, чур-туң чаа удурулгалы-биле ка-ды амыгалажылганы кылып дугайында шитпирин хуулз алганын чарлаан. Бо чылдың июль 27-де дүжүргөш өзү-чурума удуз бүгү күштер фронтунуң үлгериң эдере-риниң ук фронтунуң удурук-чулары кыйгырды. Чурта чепсектиг болукжышкы-нер-биле тайбың дугурулганы

Уганданың шериг чөвүлелин чеди алганы агентство де-медгелзэн. Ынчалзамок чепсектиг улуг болукжышкының — (Удурулгалыңкының улусу армиянын) удурукчулары-биле дугурулгаларын шериг чө-вүлели аңаа чеди алган. Угандала дүжүрүлүп байла-дың чылдагыны ол болуп ту-рар.

Уганда күрүнениң башты-кы генерал Т. Окелло чошта чаа Кениянык найысылалыга чедө берген. Уганданың даш-тыкы херектер министри О. О. Отунну Кениянык найысыла-лынга субботада барган. Франс Пресс агентствонун коррес-пондентиниң Найробиден да-мчытканын өзүгээр алырга, Удурулгалыңкының улусу армиянын удурукчузу Й. Мусевейин август 14-те Кениянык найысылалыга бар-ган турган. Шериг чөвүлели-ниң болгаш Удурулгалыңкы-ның улусу армиянын удурук-чуларынын аразында чуга-алажышкынар уаваз эгелээр магад чок деп, корреспондент дыңнаткан.

АКШ. «Юнион карбайд» кондериниң Институту хо-орайда (Барыин Виргиния штат) хиния заводунга газ агаары-ның үнүң түңгелди 300 амыг-жык кычканган. Урелишкени-ниң чылдагыны — газ да-мчылар хоорайда херекселди урелик болганы. Ол кондер-

иниң Бюлап деп индий хоо-райда заводунга ымыг хоран газ агаары үнүң түңгелди Индияның 2500 хамаатылар эртен чылдың декабрыга өл-ген. Техниканы амыгала чөк болуп чорун хандырар хем-чеглерге акш чарыгдарын, дан америк бугурулге ээлери

хараннаган, септелге хем-чеглерин сөөлү беш чыл дугурулуда чоруткан түңгел-динде озал-ондотар болуп турар. ЧУРУКТА: газга хораннаган кижилерге баштайгы эмнелге дузасынын үезинде. АП—СЭТА-ның телефотозу.

